

PSICHOLOGIJOS MOKSLO RAIDOS LIETUVOJE KIEKYBINIAI ATSPINDŽIAI ŽURNALŲ „LIETUVOS TSR AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ MOKSLO DARBAI. PEDAGOGIKA IR PSICHOLOGIJA“ IR „PSICHOLOGIJA. MOKSLO DARBAI“ 1962–2015 METŲ STRAIPSNIUOSE*

Antanas Kairys

Socialinių mokslų daktaras, docentas
Bendrosios psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. + 370 5 268 7255
El. paštas: antanas.kairys@fsf.vu.lt

Vytautas Jurkuvėnas

Doktorantas
Bendrosios psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. + 370 6 177 1372
El. paštas: vytautas.jurkuvenas@fsf.vu.lt

Straipsnyje išanalizuota nuo 1962 iki 1977 metų žurnale „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ bei nuo 1980 iki 2015 metų žurnale „Psichologija. Mokslo darbai“ publikuotų straipsnių kalba, tematika, tipai, tyrimo planai ir duomenų statistinės analizės būdai. Atlikus kiekybinę 457 straipsnių analizę, darytina išvada, kad galime įžvelgti akivaizdų lūžio tašką – 1990 metus. Iki nepriklausomybės atkūrimo parengti straipsniai buvo ideologiškai suvaržyti, statistinės analizės metodai atsiliko nuo pasaulinių tendencijų, o atkūrus nepriklausomybę publikuojami straipsniai gana artimi pasaulinėms tendencijoms.

Pagrindiniai žodžiai: *psichologijos istorija, psichologija Lietuvoje, žurnalas „Psichologija. Mokslo darbai“.*

XIX ir XX amžiaus Lietuvos istorija buvo ypač sudėtinga: Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai, besikeičiančios okupacijos, masiniai trėmimai ir kiti skaudūs istoriniai įvykiai. Galime drąsiai teigti, kad visi šie įvykiai keitė mokslo raidą Lietuvoje, kartu – ir psichologijos raidą. Psichologija Lietuvoje gimė ir augo nuolatinėje priešpaudoje, cenzūruojama, besikeičiančių ideologijų sukuryje.

Tyrinėjant psichologijos raidą Lietuvoje, yra atlikta nemažai studijų: bendro pobūdžio (Bagdonas, Pociūtė, Rimkutė, & Valickas, 2008; Bagdonas, 1991), psichologų draugijų / sąjungų (Bagdonas, Lapė, & Valickas, 2008; Gailienė, 1998), ryškių asmenybių (Bagdonas, Butkienė, Lapė ir Rimkutė, 1989; Rimkutė, 1998), atskirų institucijų (Kutkienė, 2013) ar teorinių mokyklų (Kern, 2012) analizių. Visų pirma, šios studijos padeda geriau suprasti, kokie įvykiai formavo Lietuvos psichologijos mokslą. Taip pat jos leidžia išskirti

* Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutartis Nr. LIT-8-87).

keletą reikšmingiausių laikotarpių ir lūžio momentų Lietuvos psichologijos istorijoje.

Nors pirmieji, švietėjai, besidomintys psichologijai priskirtinomis temomis, veiklą pradėjo gerokai iki nepriklausomybės paskelbimo (Gučas, 1968), ypač svarbiu psichologijos raidos Lietuvoje laikotarpiu laikytinas tarpukaris. Jo metu pradėjo formuotis psichologijos tradicijos, psichologijos dėstymas, kūrėsi profesinės organizacijos (Bagdonas, Pociūtė et al., 2008; Bagdonas, Lapė, & Valickas, 2008). Kaip teigia Bagdonas, Pociūtė ir kiti (2008), Lietuvos psichologai tada atliko tyrimus, kurie sutapo su to meto tendencijomis Vakarų Europoje, ypač Vokietijoje. Tačiau literatūroje nenurodoma, kad tuo metu būtų leidžiamas specializuotas psichologijai skirtas žurnalas. Psichologiniai straipsniai buvo spausdinami kituose žurnaluose, pavyzdžiui, „Logos“ (Bagdonas, Pociūtė et al., 2008). Šis laikotarpis laikytinas psichologijos mokslo ir praktikos pradžia Lietuvoje.

Prasidėjusi Tarybų Sąjungos okupacija nutraukė psichologijos tradicijas Lietuvoje. Okupacijos pradžia laikytina pirmuoju lūžio tašku. Tiek Lietuvoje (Bagdonas, 1991; Bagdonas, Pociūtė et al., 2008; Bagdonas, Lapė, & Valickas, 2008), tiek kitose šalyse, pavyzdžiui, Čekijoje (Heller & Hoskovocova, 2014), Latvijoje (Renge & Dragūns, 2012) ar Rumunijoje (Kiss, 2012), atliktos psichologijos raidos analizės rodo ypatingą istorinių įvykių poveikį šio mokslo raidai. Iš svarbiausių veiksnių, iškreipusių psichologijos mokslo raidą Lietuvoje, galima paminėti ideologinę cenzūrą ir vykdytas represijas (Bagdonas, Pociūtė et al., 2008). Tarybinės okupacijos laikotarpiu galima išskirti keletą svarbių

įvykių – pirma, tai psichologijos dėstymo atgaivinimas, pradžioje trumpai Pedagoginiame institute, vėliau, nuo 1969 metų, ir Vilniaus universitete (Bagdonas, Pociūtė et al., 2008). Tai savo ruožtu galime sieti ir su mokslinio / pedagoginio personalo stiprėjimu bei tyrimų gausėjimu. Antra, atgimsta psichologinio turinio straipsnių publikavimas. Psichologinio pobūdžio straipsniai spausdinti 1955–1960 metais leistuose Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto „Mokslo darbuose“. Nors pavadinime tai atsispindėjo ne visada (pvz., 1955 m. I tomas vadinosi „Pedagogika ir metodika“), Psichologijos katedros straipsniai buvo skelbiami atskirame skyrelyje. Trečia, randasi specializuotų psichologijos žurnalų. Nuo 1962 metų pradėdami leisti „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ – pirmasis žurnalas, skirtas būtent pedagogikos ir psichologijos moksliniams straipsniams spausdinti. Nereguliais intervalais iki 1977 metų buvo išleisti 14 tomų. Reikšminga data psichologijos mokslo raidai laikytini 1980 metai, kai pradėtas leisti specializuotas žurnalas „Psichologija: mokslo darbai“, pradžioje ėjęs kartą per metus, vėliau – du kartus. Šie trys įvykiai gali būti laikomi svarbiausiais sparčios psichologijos mokslo plėtros okupuotoje Lietuvoje ženklais. Reikėtų pasakyti, kad šie du minėti žurnalai nebuvo vieninteliai Lietuvoje, spausdinę psichologinius straipsnius, be to, mokslininkai turėjo galimybę publikuoti straipsnius ir kitų TSRS respublikų leidiniuose.

Nors vyko akivaizdi kiekybinė psichologijos mokslo plėtra, psichologija liko suvaržyta. Izoliuotoje ir ideologiškai apribotoje Lietuvoje dominavo tik komunizmo ideologiją atitinkančios temos ir teorinės interpretacijos, anapus „geležinės uždan-

gos“ psichologija sparčiai plėtojosi, rado si naujų teorijų, tyrimo krypčių, analizės metodų. Lietuvos okupacijos metais Vakaruose baigėsi biheviorizmo epocha, įvyko kognityvi revoliucija, išpopuliarėjo ir nuslopo humanistinė psichologija, atsirado naujų asmenybės, socialinės psichologijos ir kitų psichologijos šakų srovių (Fuchs & Milar, 2003). Kai kurios Vakaruose įsitvirtinusios ir net praradusios visuotinį populiarumą srovės, pavyzdžiui, individualioji psichologija, Lietuvoje plėtotis galėjo tik po 1990 metų (Kern, 2012). Taigi, nepaisant XX amžiaus antroje pusėje vykusios psichologijos mokslo plėtros Lietuvoje, šios disciplinos tyrinėjimai „nespėjo“ su pasaulinėmis tendencijomis.

Trečiasis raidos etapas prasidėjo 1990 metais, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. Panaikinus ideologinę cenzūrą ir padaugėjus ryšių su užsienio psichologais, keitėsi tiek tyrimų kryptys, tiek metodai (Bagdonas, Pociūtė et al., 2008). Šiuo laikotarpiu psichologija pradeda dėstyti daugumoje Lietuvos universitetų. Pradedami leisti kiti moksliniai psichologijos žurnalai: nuo 1998 metų – „Ugdymo psichologija“ (leidžia Vilniaus pedagoginis universitetas, dabar – Lietuvos edukologijos universitetas) ir „Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris“ (nuo 2008 m. leidžia Vytauto Didžiojo universitetas kartu su Nebraskos universitetu Kornyje, JAV). Žurnalo „Psichologija. Mokslo darbai“ išeina jau 52 tomas.

Iki šiol yra atliktos kelios išsamios Lietuvos psichologijos raidos analizės (pvz., Bagdonas, 1991; Bagdonas, Pociūtė et al., 2008; Bagdonas, Lapė, & Valickas, 2008; Gučas, 1968; ir kt.), tačiau jos santykinai mažai dėmesio skyrė psichologijos, kaip mokslo, raidai Lietuvoje. Dažniausiai

analizės objektais rinktasi pagrindiniai mokslininkai, jų nagrinėtos ar institucijose plėtosios temos, disertacijų temos ir mokslo infrastruktūra. Pasaulyje yra atlikta nemažai kiekybinio pobūdžio mokslinių straipsnių analizių, kurios atskleidė temų ir teorinių krypčių raidą (Green, Feinerer, & Burman, 2013; Spini, Elcheroth, & Figini, 2009), formalius cituojamumo rodiklius ar autorių ypatumus (Kirchler & Hölzl, 2006) arba statistinių metodų taikymo ypatumus (Hubbard & Ryan, 2000; Omi & Komata, 2005). Šie tyrimai dažniausiai apsiriboja nedideliu žurnalų skaičiumi (Spini et al., 2009), o dar dažniau yra atliekamos vieno žurnalo analizės (Green et al., 2013; Kirchler & Hölzl, 2006; Shabbir, Reast, & Palihawadana, 2009). Atlikta kiekybinė analizė leistų objektyviau pažvelgti į psichologijos mokslo raidą Lietuvoje, tematikos pokyčius ir potencialiai suprasti juos pasauliniame kontekste.

Todėl šis straipsnis yra skirtas kiekybinei seniausių ir geriausiai Lietuvos psichologiją reprezentuojančių žurnalų „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ bei „Psichologija. Mokslo darbai“ straipsnių analizei. Šis daugiau ar mažiau reguliariai nuo 1962 metų leidžiamas žurnalas buvo pagrindinė Lietuvos mokslininkų tyrimų publikavimo vieta, nes alternatyvių žurnalų Lietuvoje tiesiog nebuvo (iki 1998 m.). Remdamiesi kiekybiniais rodikliais, pabandysime įvertinti temų, tyrimo strategijų, statistinių metodų taikymo nuo 1962 metų raidą, susieti tai su bendra situacija Lietuvoje ir psichologijos raida pasaulyje.

Tyrimo tikslas: kiekybiškai išanalizuoti nuo 1962 iki 1977 metų žurnale „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“

bei nuo 1980 metų iki 2015 metų žurnale „Psichologija. Mokslo darbai“¹ publikuotų straipsnių tematiką, kalbą, kuria parašytas straipsnis, tipus, tyrimo planus ir duomenų statistinės analizės būdus.

Tyrimo metodika

Tyrimas atliktas 2015 metų liepą–rugsėį, buvo išanalizuoti psichologinės tematikos „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ žurnalo straipsniai nuo 1962 iki 1977 metų ir visi 1980–2015 metų (51 tomas) „Psichologija. Mokslo darbai“ žurnalo straipsniai. Iš viso analizuoti 457 straipsniai („Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ N = 62; „Psichologija. Mokslo darbai“ N = 395; 1-a lentelė). Į tyrimą nebuvo įtraukiami pedagogikos mokslo straipsniai (publikuoti žurnale „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“) bei tie, kurie nėra originalūs mokslo straipsniai, pavyzdžiui, skirti jubiliejui ar sukakčiai, užsienio autorių (Eriksono, Rogerso, Satir ir kt.) tekstų vertimai.

Siekiant eliminuoti atsitiktinius tematikos pokyčius ir kontroliuoti specializuotų tomų (pvz., 1988 m. „Psichologija. Mokslo darbai“ 8 tomas skirtas iš esmės profesinio orientavimo tematikai) įtaką, atliekant analizę visas analizuotas laikotarpis buvo suskirstytas į šešis trumpesnius, apimančius skirtingus dešimtmečius (1-a lentelė).

Prieš pradėdant analizuoti straipsnius, buvo parengta originali kodavimo schema. Ji apėmė formalius straipsnio požymius

(kalba, straipsnio tipas), tematiką, tyrimo planą ir statistinę duomenų analizę. Detaliau kodavimo schema aprašyta toliau. Ši sistema buvo pritaikyta dvidešimčiai atsitiktinai parinktų straipsnių, kiekvieno straipsnio kodavimą derinant abiem straipsnio autoriams. Atsižvelgiant į iškilusius netikslumus, kodavimo schema buvo modifikuota. Tuomet buvo atliktas visų straipsnių kodavimas. Kiekvienas publikuotas straipsnis koduotas vieno iš koduotojų (šio straipsnio autorių), probleminius straipsnius (N = 148) aptarė abu koduotojai.

Kodavimo schema:

- Kalba, kuria parašytas straipsnis (lietuvių; rusų; anglų).
- Straipsnio tipas (straipsnis, kuriame atliktas empirinis tyrimas; straipsnis, kuriame neatliktas empirinis tyrimas).
- Tematika pagal psichologijos kryptį. Pirminis tematikos kodavimo variantas buvo parengtas remiantis tradicinėmis vadovėliuose (Myers, 2008; Weiten, 2012; Gray, 2011) minimomis psichologijos kryptimis. Atlikus pirminį dvidešimties straipsnių kodavimą, schema buvo papildyta šiais elementais: psichofizika; psichologijos istorija; teisės psichologija ir kriminologija; sveikatos psichologija. Buvo svarstoma, ar karjeros psichologiją / profesinio orientavimo psichologiją taip pat laikyti atskira psichologijos kryptimi. Atsižvelgiant į straipsnių pobūdį, nuspręsta šią kryptį skirti arba pedagoginei psichologijai, arba organizacinei / darbo psichologijai. Galutinis temų sąrašas: biologiniai elgesio pagrindai; tyrimo metodologija; raidos psichologi-

¹ Paprastumo dėlei toliau abu žurnalus vadinsime „Psichologija. Mokslo darbai“ pavadinimu, nebent bus būtina specifiškai pabrėžti jų skirtingumą.

1 lentelė. Nuo 1962 iki 2015 metų publikuotų straipsnių aprašomoji statistika

Laikotarpis	Straipsnių skaičius (%)	Žurnalų tomai	Vidutinis straipsnių ilgis puslapiais (SD)
1962–1969	45 (9,8)	1–10 ^a	10,2 (5,1)
1970–1979	17 (3,7)	11–14 ^a	9,6 (4,4)
1980–1989	77 (16,8)	1–9 ^b	12,2 (4,7)
1990–1999	94 (20,6)	10–20 ^b	14,0 (6,1)
2000–2009	143 (31,3)	21–40 ^b	13,4 (3,9)
2010–2015	81 (17,7)	41–51 ^b	15,1 (3,5)

Pastaba. a – „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“; b – „Psichologija. Mokslo darbai“.

ja; kognityvieji procesai; sąmonės būsenų psichologija; motyvacija; emocijos; asmenybės psichologija; socialinė psichologija; organizacinė, darbo ir inžinerinė psichologija; klinikinė psichologija; pedagoginė psichologija; psichofizika; psichologijos istorija; teisės psichologija ir kriminologija; sveikatos psichologija. Jei straipsnis atitiko daugiau negu vieną temą, jis buvo priskiriamas kelioms kryptims.

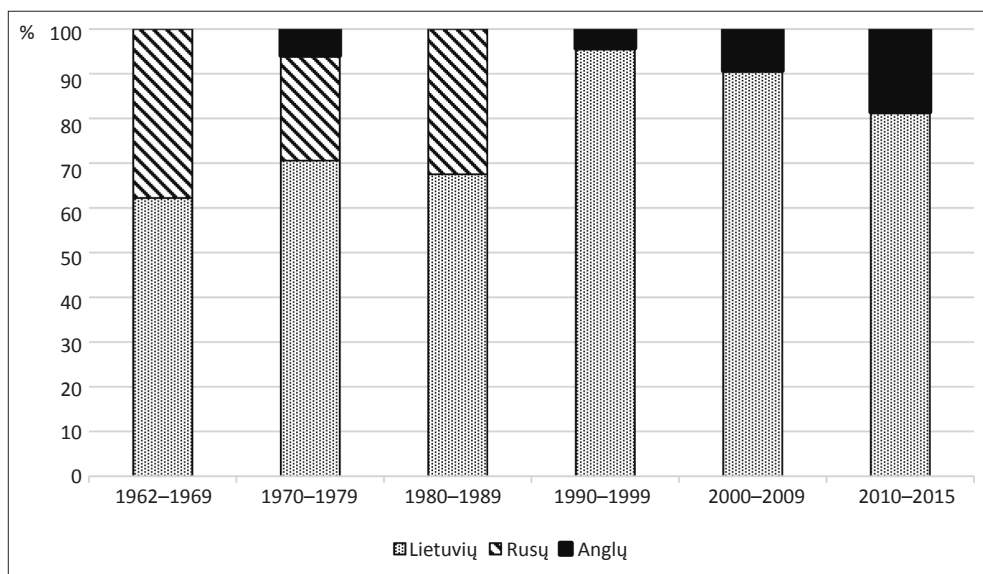
- Tyrimo planas (koreliacinis tyrimas; eksperimentas; kokybinis tyrimas; aprašomasis tyrimas; kita). Šis kodavimas taikytas tik tiems straipsniams, kuriuose atliktas empirinis tyrimas. Aprašomaisiais tyrimais laikyti tie, kuriuose nekeliamos hipotezės, nevykdomos manipuliacijos, o pagrindinis tikslas – taikant kiekybinius metodus aprašyti vieną ar kitą fenomeną. Prie kategorijos „kita“ priskirti stebėjimai, tęstiniai tyrimai ir metaanalizės.
- Statistinė duomenų analizė (aprašomoji; statistinių hipotezių tikrinimas; daugiamatė statistika). Šis kodavimas taikytas tik tiems straipsniams, kuriuose atliktas empirinis

kiekybinis tyrimas. Statistinės analizės skirstymas į aprašomąją (pvz., procentai, vidurkiai ir t. t.), hipotezių tikrinimą (angl. *inferential statistics*; koreliacinė analizė, grupių palyginimas) ir daugiamatę statistiką (vienu metu analizuojamas daugiau nei vienas priklausomas kintamasis, pvz., MANOVA, faktorių analizė) yra įprastas daugelyje statistinių tekstų (pvz., Tabachnick & Fidell, 2007).

Apdorojant duomenis buvo skaičiuotas dažnis ir procentinis dažnis, atlikta grafinė analizė. Straipsnių proporcijos skirtingais laikotarpiais palyginimas atliktas remiantis Pearsono χ^2 testu arba Fisherio tiksluoju testu, jei buvo pažeistos χ^2 taikymo prielaidos (Mehta & Patel, 2011). Visa statistinė analizė atlikta naudojantis SPSS 22 programa.

Rezultatai

Kaip matyti iš 1-o pav., dauguma straipsnių (62,2–95,7 %) visais analizuotais laikotarpiais buvo parašyti lietuvių kalba, tačiau kito rusų ir anglų kalbomis parašytų straipsnių dalis. Nuo 1962–1969 metų laikotarpio iki 1980–1989 metų laikotarpio rusiškai parašytų straipsnių dalis

1 pav. Kalbos, kuria parašytas straipsnis, pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų (skirtumas statistiškai reikšmingas; $\chi^2 = 139,53$; $df = 5$; $p < 0,001$)

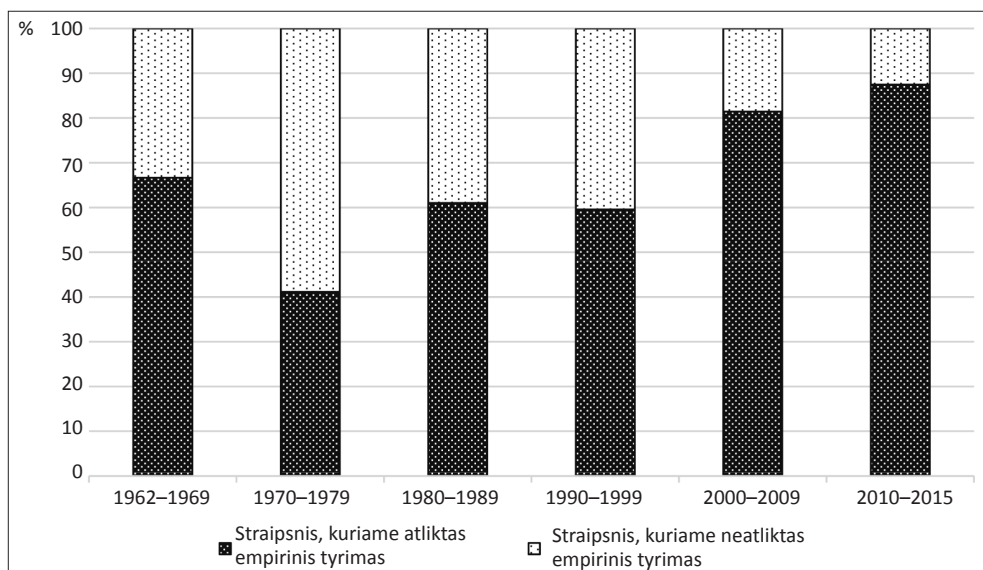
buvo gana stabili (paeiliui: 37,8, 23,5 ir 32,5 %), o angliškai buvo parengtas vos vienas straipsnis (Gučo ir Rimkutės straipsnis 1971 m. 11 tome). Nuo 1990–1999 metų laikotarpio rusų kalba straipsniai neberašomi, o anglų kalba rašomų straipsnių proporcija vis didėja. 2010–2015 metais anglų kalba parašyti straipsniai sudarė 18,5 %.

2-ame pav. pavaizduoti straipsnio tipų (empirinis tyrimas atliktas ar ne) pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų. Kaip matyti, 1970–1979 metų laikotarpiu, palyginti su 1962–1969 metų laikotarpiu, gerokai sumažėjo empirinių straipsnių. 1970–1979 metais empirinių straipsnių buvo vos 41,2 %. Vėliau ši proporcija vis didėjo iki pat 2010–2015 metų laikotarpio. 2010–2015 metais empirinių straipsnių parengta net 87,5 %.

Atlikus straipsnių tematikos analizę, nustatyta, kad „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ ir „Psichologija. Mokslo

darbai“ žurnaluose daugiausia buvo parašyta kognityvinės psichologijos (N = 104), klinikinės psichologijos (N = 96), raidos psichologijos (N = 87), socialinės psichologijos (N = 81) ir pedagoginės psichologijos (N = 61) krypties straipsnių. Psichologijos krypties straipsnių proporcijos pokyčiai pateikiami 2-oje lentelėje, o populiariausių temų pokyčių diagrama – 3-iame pav.

Kaip matyti iš 3-io pav. ir 2-os lentelės, kognityvinės psichologijos krypties straipsnių proporcija nuo 1962–1969 iki 2000–2009 metų laikotarpio nuosekliai mažėjo, o 2010–2015 metais vėl pradėjo didėti. Klinikinės psichologijos krypties straipsniai pradėti spausdinti tik 1980–1989 metų laikotarpiu, 1990–1999 metais jų gerokai pagausėjo, panaši ši proporcija buvo ir 2000–2009 bei 2010–2015 metų laikotarpiais. Raidos psichologijos krypties straipsnių proporcija nuo 1962–1969 iki 1990–1999 metų laikotarpio nuosekliai didėjo, o vėliau stabilizavosi. Socialinės

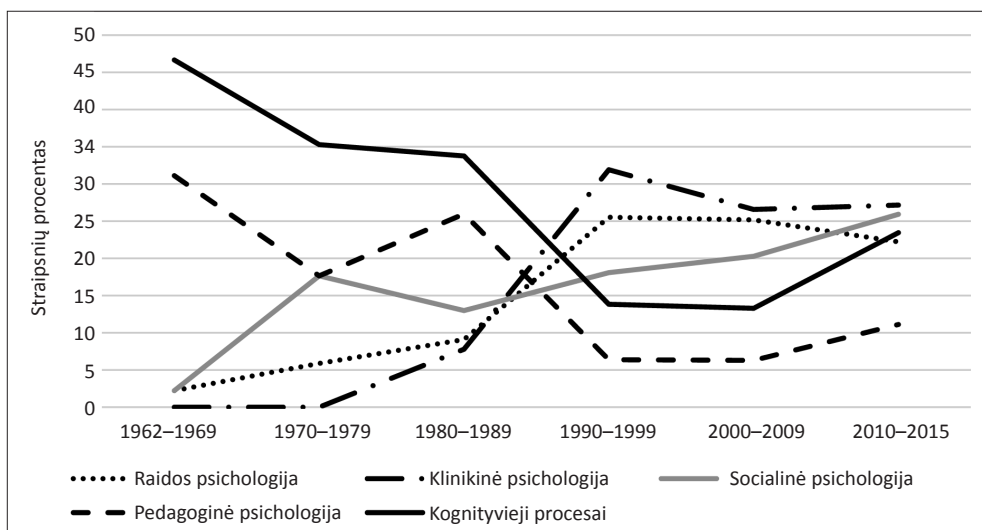

2 pav. Straipsnio tipų pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų (skirtumas statistiškai reikšmingas; $\chi^2 = 35,73$; $df = 5$; $p < 0,001$)

2 lentelė. Straipsnių tematikos pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų

	Straipsnių skaičius (%)						χ^2
	1962-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2015	
Biologiniai elgesio pagrindai	6,7	5,9	5,2	0,0	4,2	4,9	7,59 ^a
Tyrimo metodologija	2,2	5,9	18,2	4,3	14,7	19,8	17,77 ^{**}
Raidos psichologija	2,2	5,9	9,1	25,5	25,2	22,2	22,15 ^{**}
Kognityvieji procesai	46,7	35,3	33,8	13,8	13,3	23,5	32,31 ^{***}
Sąmonės būsenų psichologija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	1,2	n. s.
Motyvacija	11,1	0,0	3,9	1,1	4,2	2,5	7,75 ^a
Emocijos	2,2	0,0	2,6	6,4	2,1	6,2	4,32 ^a
Asmenybės psichologija	0,0	0,0	16,9	5,3	6,3	16,0	19,93 ^{**}
Socialinė psichologija	2,2	17,6	13,0	18,1	20,3	25,9	13,13 [*]
Organizacinė, darbo ir inžinerinė psichologija	11,1	0,0	15,6	3,2	11,2	9,9	10
Klinikinė psichologija	0,0	0,0	7,8	31,9	26,6	27,2	36,18 ^{***}
Pedagoginė psichologija	31,1	17,6	26,0	6,4	6,3	11,1	36,06 ^{***}
Psichofizika	11,1	11,8	5,2	9,6	13,3	1,2	11,22 [*]
Psichologijos istorija	15,6	23,5	2,6	6,4	0,0	0,0	33,66 ^{a***}
Teisės psichologija ir kriminologija	0,0	0,0	0,0	1,1	4,2	2,5	4,83 ^a
Sveikatos psichologija	0,0	0,0	3,9	5,3	7,7	9,9	6,73 ^a

Pastaba. a – kadangi buvo pažeistos χ^2 taikymo prielaidos, taikytas Fisherio tikslusis testas; n. s. – dėl mažo straipsnių skaičiaus neskaičiuota; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

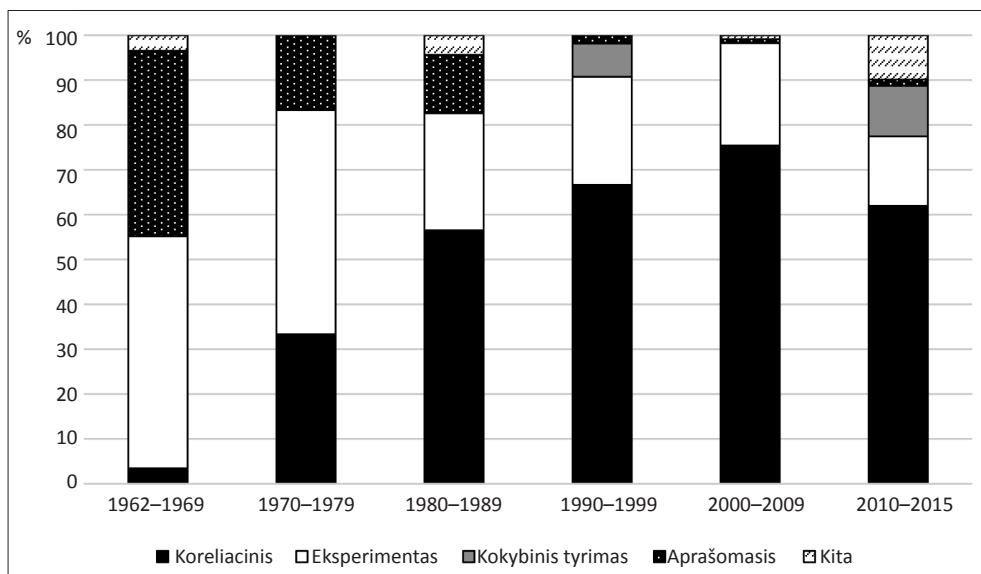

3 pav. Penkių ryškiausių psichologijos krypčių straipsnių kiekio pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų

psichologijos kryties straipsnių proporcija nuo 1962–1969 iki pat 2010–2015 metų laikotarpio nuosekliai didėjo, ypač staigus šuolis įvyko nuo 1962–1969 iki 1970–1979 metų laikotarpio. Pedagoginės psichologijos kryties straipsnių proporci-

ja nuolat kito, tačiau 1990–1999 metais jų gerokai sumažėjo ir vėliau proporcija beveik nesikeitė.

Galima išskirti grupę krypčių, kurių tyrimai nebuvo populiarūs visais laikotarpiais, pavyzdžiui, motyvacija, emocijos,

4 pav. Tyrimo planų pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų (skirtumas statistiškai reikšmingas; $\chi^2 = 121,4$; $df = 5$; $p < 0,001$)

sąmonės būsenų psichologija, biologiniai elgesio pagrindai. Dar viena tematikos grupė, apimanti tokias kryptis kaip sveikatos, teisės, asmenybės psichologija, pasižymėjo tuo, kad jos tyrimai prasideda 1980–1989 metų laikotarpiu arba dar vėliau.

4-ame pav. parodyti empirinių tyrimų planų pokyčiai nuo 1962 iki 2015 metų. Nuo 1962–1969 metų laikotarpio (3,4 %) iki 2000–2009 metų (75,4 %) vis didėjo koreliacinių tyrimų proporcija. 2010–2015 metų laikotarpiu ši proporcija sumažėjo iki 62,0 %. O štai eksperimentinių ir aprašomųjų tyrimų proporcija nuo pat 1962–1969 metų laikotarpio iki 2010–2015 metų laikotarpio mažėjo. Kokybiniai tyrimai buvo atliekami 1990–1999 metų (iš viso 4) ir 2010–2015 metų (iš viso 8) laikotarpiais.

Kaip matyti iš 3-ios lentelės, aprašomoji statistika naudota beveik visuose empiriniuose straipsniuose, visais laikotarpiais. Kita vertus, hipotezes tikrinti statistiniais metodais pradėta tik 1970–1979 metų laikotarpiu (pirmą kartą panaudota 1976 m. žurnalo „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologi-

ja“ 13 tome) ir iki pat 2000–2009 metų laikotarpio tikrinta vis daugiau. 2010–2015 metais hipotezių tikrinimas buvo naudotas 87,0 % straipsnių. Daugiamatė statistika naudoti pradėta tik 1990–1999 metų laikotarpiu (5,7 %; pirmą kartą panaudota Chomentausko ir Lepeškos straipsnyje apie socialinio – psichologinio treningo efektyvumo tyrimą, 1990 m. 10 tomas), 2000–2009 metais jos naudojimas gerokai padidėjo (31,9 %), o 2010–2015 metų laikotarpiu straipsnių, kuriuose naudojama daugiamatė statistika, buvo net 63,8 %.

Rezultatų aptarimas

Šiuo tyrimu siekta išanalizuoti nuo 1962 iki 1977 metų žurnale „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ bei nuo 1980 metų iki 2015 metų žurnale „Psichologija. Mokslo darbai“ publikuotų straipsnių tematiką, straipsnių tipus, kalbą, tyrimo planus ir statistinės duomenų analizės metodus.

Analizuodami straipsnių kalbą, matome akivaizdų lūžio tašką – iki 1990 metų

3 lentelė. *Statistinės analizės metodų taikymas skirtingais laikotarpiais*

	Straipsnių, kuriuose taikomi statistikos metodai, skaičius (procentas)		
	Aprašomoji statistika	Hipotezių tikrinimas	Daugiamatė statistika
1962–1969	27 (93,1 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
1970–1979	7 (100 %)	2 (28,57 %)	0 (0 %)
1980–1989	44 (93,62 %)	25 (53,19 %)	0 (0 %)
1990–1999	51 (96,23 %)	40 (75,47 %)	3 (5,66 %)
2000–2009	113 (100 %)	102 (90,27 %)	36 (31,86 %)
2010–2015	64 (92,75 %)	60 (86,96 %)	44 (63,77 %)
χ^2	10,62 ^{a*}	116,07 ^{***}	93,49 ^{***}

Pastaba. a – kadangi buvo pažeistos χ^2 taikymo prielaidos, taikytas Fisherio tikslusis testas; * p < 0,05; *** p < 0,001.

lietuvių kalba spausdintų straipsnių buvo 60–70 %, likę – rusų kalba. Anglų kalba nebuvo populiarai. Nuo 1990 metų lietuvių kalba spausdinamų straipsnių buvo bent 80, o dažnai ir 90 %, antrąja kalba tampa anglų. Galima spėti, kad lietuvių kalba tiek okupacijos laikotarpiu, tiek atkūrus nepriklausomybę buvo tapatumo ir kultūrinės laisvės simbolis, kurį buvo svarbu išsaugoti visose visuomeninėse srityse, taigi ir moksliniuose žurnaluose. Be to, visais laikais žurnalas buvo pirmiausia orientuotas į Lietuvos mokslininkus ir skaitytojus, užsienio autorių skaičius buvo ir tebėra minimalus. Anglų ir rusų kalba parašytų straipsnių skaičius greičiausiai siejasi su siekiu pasiekti platesnę auditoriją – pradžioje Tarybų Sąjungoje, vėliau – užsienyje apskritai. Mažas „universalios mokslo kalba“ – anglų (Drubin & Kellogg, 2012) – rašomų straipsnių skaičius lemia menką straipsnių pasiekiamumą užsienyje, tačiau lengvina prieigą prie Lietuvoje vykdomų mokslinių tyrimų rezultatų Lietuvos psychologams.

Lūžio tašką rasti galime ir analizuodami straipsnių tipą – ar empirinis tyrimas atliktas, ar ne. Ryškų empirinių tyrimų skaičiaus didėjimą matome tik nuo 2000 metų. Dabartinis, daugiau kaip 80 % empirinių straipsnių skaičius visiškai adekvatus, palyginti su kitais žurnalais. Skirtinguose žurnaluose ar skirtingų temų empirinių straipsnių būna apie 72–90 % (DePrince, Allard, Oh, & Freyd, 2004; Grunewald et al., 2014; Jamison & Carroll, 2014; Shabbir et al., 2009).

Analizuodami straipsnių tematiką, galime išskirti keletą temų grupių. Pirmiausia, tai temos, kurios buvo mažai populiaros per visą analizuotą laikotarpį, pavyzdžiui, sąmonės būsenos, motyvacija ar emocijos.

Antroji grupė – temos, kurių populiarumas laikui bėgant krito. Du ryškiausi šios grupės pavyzdžiai – didžiausia apskritai kognityviųjų procesų kryptis ir pedagoginės psichologijos kryptis. Galiausiai, trečia temų grupė – potencialiai ideologiškai neparankios temos, kurių tyrimai laisvai galėjo būti atliekami tik nepriklausomybės laikotarpiu. Tai asmenybės psichologija, teisės psichologija, tačiau ryškiausiu pavyzdžiu galima laikyti klinikinės psichologijos kryptį.

Šitokius temų populiarumo pokyčius galime aiškinti bent keliais veiksniais. Suprantama, kad tematikos pokyčius veikia žurnalo profilio pokyčiai. Pedagoginės psichologijos krypties straipsnių mažėjimas greičiausiai sietinas su tuo, kad „Pedagogikos ir psichologijos“ žurnalas nuo 1980 metų tapo „Psichologijos“ žurnalu ir neteko akivaizdžios pedagoginės orientacijos. Taip pat dalis tyrimų, kurie buvo atliekami institucijose – mokyklose ir pan., tapo platesni, orientuoti ne tik į pedagoginės psichologijos klausimų sprendimą, ir analizės metu buvo priskirti raidos psichologijos krypties. Straipsnių tematikos pokyčius galėjo lemti ir mažiau pastebimi veiksniai – redakcinės kolegijos ar straipsnių atrankos politikos pokyčiai, tačiau jie ne visada akivaizdūs ir tyrimo metu nebuvo įvertinti.

Dar du temų pokyčių veiksniai glaudžiai susipina tarpusavyje: pasaulinės tendencijos ir politinė situacija Lietuvoje. Nors pasaulinės tendencijos tikriausiai veikė ir Lietuvos mokslininkus, visavertis priartėjimas prie vakarietiškos psichologijos tradicijos pasidarė galimas tik atkūrus nepriklausomybę. Su pasaulinėmis tendencijomis galima sieti kai kurių pirmos grupės temų nepopuliarumą (pvz, sąmonės

būsenos yra mažai populiaru tema ir pasaulyje²), mažas kitų temų populiarumas galėjo būti nulemtas sudėtingų ir dažnai ne psichologijai priskirtinų tyrimų (pvz., biologinių elgesio pagrindų tema).

Ryškiausią sąveiką tarp pasaulinių psichologijos tendencijų ir politinės situacijos Lietuvoje atspindi kognityvinės ir klinikinės psichologijos tematikos straipsnių dažnumo pokyčiai. Analizuojant kognityvinės krypties straipsnių populiarumą pasaulyje, būtina pasakyti, kad apie 1950 metus JAV įvykusi kognityvi revoliucija paskatino didelį susidomėjimą šia kryptimi visame pasaulyje (Fuchs & Milar, 2003; Miller, 2003). Atliktos kiekybinės straipsnių tematikos dažnių analizės rodo stabilų kognityvinės psichologijos tematikos straipsnių daugėjimą (Robins, Gosling, & Craik, 1999; Spear, 2007). Tačiau šios tematikos straipsnių procentas „Psichologija. Mokslo darbai“ žurnale nėra iš tolo neprimena stabilaus augimo kreivės, aptinkamos užsienio autorių (Robins et al., 1999). Tikėtina, šiuos skirtumus nulėmė vietinė politinė situacija. Kognityvinės psichologijos kryptis buvo mažiau ideologizuota, nei, pavyzdžiui, klinikinės ir socialinės psichologijos kryptys, tad galėjo būti tarsi „saugesnė prielauka“ ideologiškai suvaržytoje tarybinėje santvarkoje – tai paaiškintų didelį šių straipsnių populiarumą 1962–1989 metų laikotarpiu. 2010–2015 metų laikotarpiu vykęs kognityvaus mokslo atgimimas gali būti siejamas su intelekto

testų standartizacija ir adaptacija Lietuvoje (WAIS-III techninis vadovas, 2011; WASI administravimo vadovas, 2008; WISC-III vadovas, 2002) ir su visame pasaulyje naujai atgimstančiu klinikinės neuropsichologijos mokslu (Hebben & Milberg, 2009).

Klinikinės psichologijos krypties straipsnių, nors užsienyje tai visuomet buvo svarbi, populiaru tema (Cheshire & Pilgrim, 2004; Meltzer, 1974), „Psichologija. Mokslo darbai“ žurnale atsirado tik 1980–1989 metų laikotarpiu, 1990–1999 metais matome smarkų didėjimą. Kaip teigia Gailienė (1998), klinikinės psichologijos plėtra Lietuvoje prasidėjo nuo 1978 metų, tačiau ideologinių suvaržymų buvo gausu. Pavyzdžiui, buvo draudžiamas pats terminas „klinikinė psichologija“, jis keičiamas ideologiškai tinkamu „medicininė psichologija“, taip pat psichologai negalėjo dirbti jokio su gydymu susijusio darbo, pavyzdžiui, psichoterapijos (Gailienė, 1998). Šis pavyzdys puikiai iliustruoja sunkumus ir suvaržymus, su kuriais psichologijos mokslas susidūrė tarybinės okupacijos metais.

Žvelgdami į naujausio laikotarpio (2005–2015 m.) straipsnių temas „Psichologija. Mokslo darbai“ žurnale, galime matyti didelę temų diferenciaciją. Tai iš esmės atitinka ir pasaulines tendencijas, nes, kaip teigia Spear (2007), psichologijos tyrimų laukas šiuo metu nėra dominuojamas jokios paradigmos, jame sėkmingai gyvuoja faktiškai visos klasikinės tyrimų kryptys.

Su tematikos pokyčiais glaudžiai siejasi ir tyrimo planų populiarumas. Eksperimentinių tyrimų procento mažėjimas siejamas su kognityvinės psichologijos tyrimo populiarumo sumenkimu. Koreliaciniai tyrimai populiarūs asmenybės, socialinėje psichologijoje, o šių krypčių tyrimų daugėjo. Didelis aprašomųjų (skirtų tik aprašyti

² Atlikus paiešką bazėje PsycARTICLES (Ebsco bazių grupė), rasta per 7 000 straipsnių, kurių pagrindiniuose žodžiuose minima asmenybė (*personality*; iš viso 7 424 įrašai) ir kognityvieji procesai (ieškota žodžio *cognitive*, rasti 7 168 įrašai), emocijų temos straipsnių buvo gerokai mažiau (ieškota žodžio *emotion*, rasti 2 223 įrašai), o su sąmonės būsenomis susijusių straipsnių buvo dar mažiau (ieškota žodžio *consciousness*, rasta 813 įrašų). Paieška atlikta 2015 metų lapkritį.

fenomeną, pvz., procentinį pasiskirstymą) tyrimų skaičius 1962–1989 metais gali būti siejamas tiek su tuo, kad psichologijos mokslas Lietuvoje dar buvo pradinėse raidos stadijose ir pirmiau buvo svarbu aprašyti fenomeną, o tik tada imtis sudėtingesnių tyrimų, tiek su Lietuvoje prastai išplėtotu statistinės analizės aparatu. Panašūs pokyčiai gali būti siejami ne tik su vietinėmis, bet ir su pasaulinėmis tendencijomis. Pavyzdžiui, kalbant apie teisės (angl. *forensic*) psichologijos tyrimų lauką, XX amžiaus antroje pusėje buvo susidariusi santykinai didelė neempirinių ir aprašomųjų tyrimų proporcija (Moore & Finn, 1986), šiuo metu teisės psichologijos srityje pabrėžiama empiriškai pagrįstų praktikų svarba (Heilbrun & Brooks, 2010), o tyrimų lauke dominuoja empiriniai įvairių planų tyrimai (pvz., policijos psichologijos tyrimuose dominavo eksperimentai (26 %) ir kvaziekperimentai (17 %), o ne empirinių tyrimų buvo tik 15 %; Snook, Doan, Cullen, Kavanah, & Eastwood, 2009).

Matome, kad pirmieji bandymai tikrinti statistines hipotezes, o ne apsiriboti aprašomąja statistika, atsiranda 1976 metais, o daugiamatę statistiką bandoma pradėti taikyti tik 1990 metais. Lyginant su šalimis anapus „geležinės uždangos“, tai labai vėlyvi taikymai. Vadinamoji „hipotezių tikrinimo revoliucija“ (angl. *inferential revolution*) įvyko 1940–1955 metais (Hubbard & Ryan, 2000). Nuo 1970 metų apie 90 % straipsnių jau buvo panaudotas hipotezių tikrinimas (Hubbard & Ryan, 2000; Omi & Komata, 2005). Daugiamatė statistika kitose šalyse tampa įprasta gerokai anksčiau. Dispersinę analizę psichologai pradeda taikyti penktame dešimtmetyje, o netrukus – ir daugiafaktorę dispersinę analizę (Cowles, 2001), nuo 1955–1960

metų daugiamatė statistika tampa rutinine procedūra (Cowles, 2001; Omi & Komata, 2005). Nuo 2000 metų „Psichologija. Mokslo darbai“ žurnale spausdinamuose straipsniuose naudojama statistika tampa panaši į naudojamą užsienio žurnalų spausdinamuose straipsniuose (Hubbard & Ryan, 2000; Omi & Komata, 2005).

Visgi gautus rezultatus ir jų interpretacijas svarbu vertinti atsargiai. Visų pirma, nepriklausomybės laikotarpiu Lietuvoje atsirado ir kitų psichologijos mokslo žurnalų, tad negalime teigti, kad to laikotarpio analizė atspindi visuminį Lietuvos psichologijos mokslo vaizdą. Antra, pasirinktas duomenų analizės metodas, kai kiekvienas publikuotas straipsnis koduotas vieno iš koduotojų, o probleminius straipsnius aptarė abu koduotojai, todėl nebuvo galima įvertinti kodavimo sutapimo. Taigi tolesni tyrimai, kuriuose būtų kiekybiškai analizuojama Lietuvos psichologijos mokslo istorija remiantis mokslinėmis publikacijomis, turėtų atsakyti į kelis pagrindinius klausimus. Visų pirma, ar ir kiti Lietuvos psichologijos mokslo žurnalai bei leidiniai atspindi šios analizės rezultatus? Kaip nustatyti dėsningumai atspindi universitetuose gintuose darbuose (magistro ar pan. baigiamuosiuose darbuose, daktaro disertacijose), kurie nebuvo publikuoti? Kaip temų ar tyrimo planų populiarumo pokyčiai siejasi su tuomete formalia mokslo politika, žurnalo redakcinės kolegijos sudėtimi ar recenzavimo procedūromis?

Apibendrinami galime pasakyti, kad kiekybinė „Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija“ ir „Psichologija. Mokslo darbai“ žurnalų straipsnių analizė atskleidė sudėtingą ir daugiaplanį paveikslą. Vyksta nuolatinė sąveika tarp pasaulinių psicho-

logijos mokslo tendencijų, tuometės politinės situacijos Lietuvoje ir kitų veiksmų. Bagdono, Pociūtės ir kitų (2008) nurodomas Lietuvos psichologijos lūžio taškas – 1990 metai – gali būti pastebėtas ir analizuojant kai kuriuos straipsnių ypatumus (klinikinės psichologijos ir kai kurių kitų

temų pokyčius, statistinės analizės metodus, straipsnių kalbą). Iki nepriklausomybės atkūrimo straipsniai dažnai gali būti apibūdinti kaip ideologiškai suvaržyti ir atsilikę nuo pasaulinių psichologijos tendencijų, o šiuo metu prie jų santykinai priartėta.

LITERATŪRA

Bagdonas, A. (1991). Lietuvos psichologijos raida. *Mokslas ir Lietuva*, 2 (3), 55–63.

Bagdonas, A., Butkienė, G., Lapė, J., ir Rimkutė, E. (1989). Alfonso Gučo veiklos ir tyrimų apžvalga. *Psichologija*, 9, 3–23.

Bagdonas, A., Lapė, J., & Valickas, G. (2008). Lithuanian psychological association: 50 years of development. *Psichologija*, 37, 85–103.

Bagdonas, A., Pociūtė, B., Rimkutė, E., & Valickas, G. (2008). The history of Lithuanian psychology. *European Psychologist*, 13 (3), 227–237. doi: 10.1027/1016-9040.13.3.227.

Cheshire, K., & Pilgrim, D. (2004). *A short introduction to clinical psychology*. London: SAGE Publications Ltd.

Cowles, M. (2001). *Statistics in psychology: An historical perspective*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

DePrince, A. P., Allard, C. B., Oh, H., & Freyd, J. L. (2004). What's in a name for memory errors? Implications and ethical issues arising from the use of the term "False Memory" for errors in memory for details. *Ethics & Behavior*, 14 (3), 201–233.

Drubin, D. G., & Kellogg, D. R. (2012). English as the universal language of science: Opportunities and challenges. *Molecular Biology of the Cell*, 23 (8), 1399–1399. doi: 10.1091/mbc.e12-02-0108.

Fuchs, A., & Milar, K. S. (2003). Psychology as a science. In D. K. Freedheim (Ed.), *Handbook of Psychology. I. History of Psychology* (pp. 1–26). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Gailienė, D. (1998). Nuo psichotechnikos draugijos iki klinikinės psichologijos. Iš E. Rimkutė (sud.), *Lietuvos psichologija amžių sandūroje* (p. 69–79). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Gray, P. (2011). *Psychology (6th ed.)*. New York: Worth.

Green, C. D., Feinerer, I., & Burman, J. T. (2013). Beyond the schools of psychology 1: A digital analysis of psychological review, 1894–1903. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 49 (2), 167–189. doi: 10.1002/jhbs.21592.

Grunewald, S., Shriberg, D., Wheeler, A. S., Miranda, A. H., O'Bryon, E. C., & Rogers, M. R. (2014). Examining diversity research literature in school psychology from 2004 to 2010. *Psychology in the Schools*, 51 (5), 421–423. doi: 10.1002/pits.21764.

Gučas, A. (1968). *Psichologijos raida Lietuvoje. XIX a. pabaiga–XX a. pradžia*. Vilnius: Mintis.

Hebben, N., & Milberg, W. (2009). *Essentials of neuropsychological assessment* (2., Auflage ed.). New York, NY: John Wiley & Sons.

Heilbrun, K., & Brooks, S. (2010). Forensic psychology and forensic science: A proposed agenda for the next decade. *Psychology, Public Policy, and Law*, 16 (3), 219–253. doi: 10.1037/a0019138.

Heller, D., & Hoskovocova, S. (2014). History of psychology in the Czech Republic. *Československá psychologie, LVIII* (2), 193–203.

Hubbard, R., & Ryan, P. A. (2000). The historical growth of statistical significance testing in psychology – and its future prospects. *Educational and Psychological Measurement*, 60 (5), 661–681. doi: 10.1177/0013164400605001.

Jamison, D. F., & Carroll, K. K. (2014). A critical review and analysis of the state, scope and direction of African-Centered psychology from 2000–2010. *The Western Journal of Black Studies*, 38 (2), 98–107.

Kern, R. M. (2012). Psychological impact of the Soviet occupation and spread of individual psychology in Lithuania. *The Journal of Individual Psychology*, 68 (3), 260–271.

- Kirchler, E., & Hölzl, E. (2006). Twenty-five years of the Journal of Economic Psychology (1981–2005): A report on the development of an interdisciplinary field of research. *Journal of Economic Psychology*, 27, 793–804. doi: 10.1016/j.joep.2006.07.001.
- Kiss, J-F. (2012). The evolution of Romanian psychological bibliography between 1938 and 2008. *History & Philosophy of Psychology*, 14 (1), 53–59.
- Kutkienė, L. (2013). Lietuvos edukologijos universiteto Psichologijos katedros raida. *Ugdymo psichologija*, 24, 77–83.
- Mehta, C. R., & Patel, N. R. (2011). *IBM SPSS Exact Tests*. Chicago: IBM.
- Meltzer, H. (1974). Subject matter of clinical psychology from 1927–71. *Journal of Clinical Psychology*, 30 (1), 3–17. doi: 10.1002/1097-4679(197401)30:1<3::AID-JCLP2270300102>3.0.CO;2-Y.
- Miller, G. A. (2003). The cognitive revolution: A historical perspective. *Trends in Cognitive Sciences*, 7 (3), 141–144. doi:10.1016/S1364-6613(03)00029-9.
- Myers, D. (2008). *Psichologija*. Kaunas: Poli-grafija ir informatika.
- Moore, L. R., & Finn, P. N. (1986). Forensic psychology: An empirical review of experimental research. *Journal of Clinical Psychology*, 42 (4), 675–679. doi: 10.1002/1097-4679(198607)42:4<675::aid-jclp2270420425>3.0.co;2-n.
- Omi, Y., & Komata, S. (2005). The evolution of data analyses in Japanese psychology. *Japanese Psychological Research*, 47 (2), 137–143. doi: 10.1111/j.1468-5884.2005.00281.x.
- Renge, V., & Dragūns, J. (2012). Psychology in Latvia. Its origins, development, and current state. *European Psychologist*, 17 (3), 246–252. doi: 10.1027/1016-9040/a000057.
- Rimkutė, E. (1998). Lietuvos psichologų ugdymojo. Iš E. Rimkutė (sud.), *Lietuvos psichologija amžių sandūroje* (p. 7–12). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Robins, R. W., Gosling, S. D., & Craik, K. H. (1999). An empirical analysis of trends in psychology. *American Psychologist*, 54 (2), 117–128. doi: 10.1037//0003-066x.54.2.117.
- Shabbir, H. A., Reast, J., Palihawadana, D. (2009). 25 years of psychology & marketing: A multidimensional review. *Psychology & Marketing*, 26 (12), 1031–1065. doi: 10.1002/mar.
- Snook, B., Doan, B., Cullen, R. M., Kavanagh, J. M., & Eastwood, J. (2009). Publication and research trends in police psychology: A review of five forensic psychology journals. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 24, 45–50. doi: 10.1007/s11896-008-9032-9.
- Spear, J. H. (2007). Prominent schools or other active specialties? A fresh look at some trends in psychology. *Review of General Psychology*, 11 (4), 363–380. doi: 10.1037/1089-2680.11.4.363.
- Spini, D., Elcherth, G., & Figini, D. (2009). Is there space for time in social psychology publications? A content analysis across five journals. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19, 165–181. doi: 10.1002/casp.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.
- WAIS-III techninis vadovas* (2011). Bagdonas, A., Butkienė, D., Černiauskaitė, M., Girdzijauskienė, S., Jakutienė, V., Malakauskaitė, R., Narkevič-Skurko, L., Salialionė, I. (vertė ir adaptavo). Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
- WASI administravimo vadovas* (2008). Bagdonas, A., Butkienė, D., Černiauskaitė, M., Girdzijauskienė, S., Jakutienė, V., Malakauskaitė, R., Narkevič-Skurko, L., Salialionė, I. (vertė ir adaptavo). Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
- Weiten, W. (2012). *Psychology: Themes and variations*. (9th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- WISC-III vadovas* (2002). Gintilienė, G., Černiauskaitė, D., Dragūnevičienė, R., Girdzijauskienė, S. (vertė ir adaptavo). Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.

QUANTITATIVE REFLECTIONS ON THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL SCIENCE IN LITHUANIA IN THE JOURNALS “LIETUVOS TSR AUKŠTŪJŲ MOKYKLŲ MOKSLO DARBAI. PEDAGOGIKA IR PSICHOLOGIJA” AND “PSICHOLOGIJA. MOKSLO DARBAI” FROM 1962 TO 2015

Antanas Kairys, Vytautas Jurkuvėnas

S u m m a r y

The 19th and 20th centuries were extremely turbulent in Lithuanian history, being at the frontline of the World War I and II, subsequent occupations, mass deportations and other significant historical events. This history is reflected in the development of psychological science in Lithuania. Quite a few studies have been conducted on the development of psychology in Lithuania: general analyses, analysis concerning the joining of psychologists into professional organizations, studies of important personalities, articles concerning institutions or theoretical schools (Kern, 2012). However, there is a lack of studies analyzing the history of scientific psychology. The purpose of the present study was to analyze the development of psychological science in the oldest Lithuanian journal of scientific psychology “Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Pedagogika ir psichologija” (1962–1977) and “Psichologija. Mokslo darbai” (1980–2015) taking into account research designs, types of articles, research topics, kinds of statistical analysis, and the language that the article was written in.

A quantitative analysis of 457 articles was performed. The articles were coded for language (Lithuanian, English, Russian), types (an empirical study or not); research topic (cognitive psychology, personality psychology, social psychology, etc.), research design (experimental, correlational, etc.), statistical data analysis (descriptive, inferential or multivariate statistics).

The results indicate that up until 1990 about 60–70% of articles were written in Lithuanian and

the rest in Russian. From 1990 onward, most articles are still in Lithuanian (80–90%) and the rest in English. The increase of empirical studies begins in 2000–2009. The current percentage of empirical studies (80%) seems adequate when compared to other journals in the discipline. Three main groups of research topics could be distinguished: 1) research topics that have never been popular, for example, psychology of conscious states or biological psychology; 2) research topics that decreased in popularity, for example, cognitive or pedagogical psychology; 3) research topics which, because of ideological repressions, became popular just before the re-establishment of Lithuania's independence, for example, clinical psychology. The analysis of different time periods also shows that the experimental design has become less prevalent in the studies. However, more studies started using the correlational design. By investigating statistical procedures in empirical papers, it became apparent that the Lithuanian psychological science lagged behind in this respect, probably because of the “Iron curtain” which separated Lithuania from the rest of the world for a long time. In summary, 1990 was the breaking point which brought many changes into the Lithuanian psychological science because of the end of censorship. After the Lithuania's re-establishment of independence, papers in the journal “Psichologija. Mokslo darbai” are becoming much closer to the world trends of psychological research.

Key words: history of psychology, psychology in Lithuania, journal „Psichologija. Mokslo darbai“.

Iteikta 2015 10 06